

טבותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הבותל

עריכה: דניאל -
edri7000@gmail.com

גליון מס' 73

בניסת שבת - 16:04
יציאת שבת - 17:20

פרשת וישב
תשפ"ה

על הניסים ועל המלחמות

ר' אליאב סבן - שיעור ה'

אם נשים לב הנס היחיד המוזכר כאן הוא נס פך השמן, נס המלחמה המוכר לנו ממקורות אחרים איננו מוזכר. לעומת זאת בתפילת 'על הניסים' מוזכר נס המלחמה בלבד: "ועל הנסים ועל הפך. ועל הגבורות. ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה... עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. ורשעים ביד צדיקים. וטמאים ביד טהורים. וזדים ביד עוסקי תורתך. לך עשית שם גדול וקדוש בעולםך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה...[2]."

לאור מאורעות השנה האחרונה אולי יש דגש מסוים על נס המלחמה שאותו אנו רואים בתצורות שונות גם בימנו אנו. חשוב מאוד שנדע לשים לב ולהודות לה' על ניסי העבר וניסי ההווה הבאים מכח התגלות האור בעבר[3].

הרמב"ם כותב[4] שחלק מההודאה היא "שחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה". זאת אומרת, חלק משמחת חג החנוכה היא על כך שיש לנו מדינה, על כך שיש לנו צבא, ועל כך צריך להודות. בתפילה שה' ישמור על כל חיילנו ונמשיך לראות את ישועת ה'.

לפני שנה, בתקופה לפני חג החנוכה זכיתי להיות כמפקד טנק בלב העיר 'חאן יונס'. העשייה שם הייתה מרובה, כל יום היו פשיטות, לחימה ועבודה רבה. התקופה הייתה מלאה באתגרים פיזיים ונפשיים. מצב הרוח אצלנו בטנק היה מאוד רציני ופחות חברתי, מה שהקשה על ההתמודדות.

אחרי ימי לחימה רבים, קיבלנו כמה שעות של רענון והתאגרות במגן הגדודי. לשמחתנו, הגיעה שיירת אספקה ובתוכה, חוץ מאוכל, שתייה ותחמושת, חנוכיות וכל הציוד להדלקת נרות! מיד התעורר דיון הלכתי אם ומתי להדליק. האם אנו חייבים בהדלקה? אם כן, איפה? באלו זמנים אפשר להדליק? וכו'.

לאחר הערכת מצב, פסק רב הגדוד שאפשר להדליק נרות בתוך המגן כשאנשי הצוות אינם במשימה. פסק זה מצד אחד שימח אותנו שזנכה במצוה החביבה הזו[1], אך מצד שני בימי לחימה אין לוח זמנים מסודר וכל רגע יכולים להקפיץ אותנו למשימות שונות. בנוסף, גם מפקד הפלוגה שלנו התנגד להדלקה בשדה הקרב. הוא טען שבזמן לחימה הלוחמים בלחץ ואינם רגועים ובעלי שיקול דעת להדליק נרות כך שזה לא יסכן את כלל הלחימה. "זה פשוט לא מבצעי! נקודה!".

חכמנו בגמרא (שבת כ"א:) כשהם מתארים את מאורעות חג החנוכה הם מתארים כך: "מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון [=שמונה הם], דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון [=שאינו להספיד ולהתענות בהם]? שכשנכנסו יוונים להיכל, טימאו כל השמנים שבהיכל. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה".

[1] לשון הרמב"ם בפרק ד' מהלכות חנוכה וז"ל: "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו".

[2] לא באנו כאן לעסוק בטעם ההבדל וההדגשות השונות, עיין שפתי חיים, ח"ב, עמ' ד והלאה.

[3] ז"ל הקדושת לוי, קדושה ראשונה לחנוכה: "והנה הלא ידוע שכל הניסים וכל הארות שנתגלה בימים קדמונים, מתגלים בכל שנה ושנה". ע"כ.

[4] הלכות חנוכה, פ"ג, ה"א.

הסופגניה - עניינה והלכותיה

אורי אלון - שיעור ו'

השולחן ערוך[5] כתב שעל דבר שאפילו שבליתו עבה, אם טיגנו או בישלו אין מברך עליו המוציא אפילו אם התחייב בחלה ואפילו שיש לו "תוריתא דנהמא" (-צורת לחם), כדוגמת סופגניות, ברכתו "מזונות" אך בדבריו הוא כתב שיש חולקים ואומרים שכל שתחילתו עיסה עבה ואח"כ בשלה או טיגנה בשמן מברך עליהם "המוציא" אך הוא כותב שנהגו להקל וירא שמים יצא ידי שניהם ולא יאכל אלא על ידי שיברך על הלחם תחילה[6]. הרמ"א (שם,שם) כתב שנהגו להקל. כמו כן לפי כללי הפסיקה 'סתם' ו'יש אומרים' הלכה כסתם. אם כן דעת מרן כדעה הראשונה שעיסה שבישלו אותה וכן עיסה שטיגנו אותה בשמן, ברכתה "בורא מיני מזונות".

המשנה ברורה (ס"ק ע') כתב שאפילו אכל הרבה וקבע סעודתו עליהן דינם כמו דייסה שמברך "בורא מיני מזונות" לפניו, "ומעין שלש" לאחריה. אומנם לדעת המגן אברהם (שם, סעיף לד) וכן לדעת אליה רבה (א"ר, או"ח, סימן קסח סעיף כח), כיוון ששבע מהסופגניות יש כאן ספק דאורייתא, ומכיוון שספק דאורייתא לחומרה אז יש להחמיר כר"ת ולברך ברכת המזון.

הביאור הלכה (קסח, יג, ד"ה 'ונהגו להקל') כתב שפוסקים כמ"א רק כאשר עשה בלילה עבה וחשב לעשות לחם ונמלך לבשלה כסופגניה, שאז המחלוקת שקולה, ויש להחמיר בדאורייתא, אבל אם התכוון לעשות סופגניה, גם אם שבע ברכתה 'על המחיה', שכך דעת ר"פ. אומנם הפרי מגדים והבית מאיר חולקים על המ"א, משום שרוה"פ חלקו על ר"ת, ולכן אין לחוש כאן לספק. וגם הבית יוסף לא חשש כאן לספיקא דאורייתא, ולכן כתב רק לירא שמיים שטוב שיחמיר לאוכלם בסעודה, אבל הרוצה לאוכלן שלא בסעודה, אף אם ישבע יברך 'על המחיה'.

לבני אכילת הסופגניות בתוך הסעודה, הביאור הלכה הקשה על הכרעת השו"ע שאמר: לאכול את הסופגניות בסעודת פת, מה יועיל לזה פת הרי בסעיף ח' פסק מרן שאם אוכל אותו בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה לפנייהם, א"כ איך אפשר לפתור ספק הלכתי ע"י זה שאתה נכנס לספק הלכתי אחר? מחמת קושיה זו בה"ל הציע שלא יברך עליו בתוך סעודת פת, באופן שעושה את אחת ההצעות האלה: שיכוון לאכול למזון ולא לקינוח. או שיכוון בהדיא לפטורו בברכת המוציא.

כמו כן פסק הרב עובדיה יוסף (יביע אומר חלק ח', כא') שעדיף לא לאכול בתוך סעודת פת אלא יברך עליה "בורא מיני מזונות" ואפילו כשקובע עליו סעודתו. והגרש"ז אוערבאך (בהליכות שלמה עמוד שי"ט) פסק שאין מברכים עליהם בתוך הסעודה. וטעמו שיש בכוונת האוכל אותם לשם שביעה ולא רק לקינוח בעלמא.

סיכום:

על סופגניות שנאפו בתנור - כאשר "קובעים עליהם סעודה": מברכים "המוציא וברכת המזון, אך כאשר אין "קובעים עליהם סעודה": מברכים "מזונות" ו"מעין שלוש".

על סופגניות שטוגנו בשמן עמוק השו"ע וכן פוסקי זמנינו (כדוגמת הרב עובדיה יוסף וכן הגרש"ז איוירבער) פסקו שמברכים תמיד (אפילו כאשר "קובעים עליהם סעודה") "מזונות" ו"מעין שלוש".

אמנם הטוב ביותר, שהרוצה לאכול סופגניה יאכל פחות מקביעות סעודה, לא יאכלה בתוך סעודה וכך יברך לרובם המכריע של הפוסקים 'מזונות' ו'על המחיה'.

ב"ה אנו מתקרבם לחג החנוכה, ואחד מהדברים שמאפיינים את חג החנוכה הוא מנהג אכילת הסופגניות.

בעז"ה במאמר זה נזכיר את המקור הקדום ביותר לאכילת הסופגניות. כמו כן נברר מה מברכים לפניו ולאחריה.

המקור והטעם למנהג אכילת הסופגניות בחג החנוכה:

המקור למנהג אכילת סופגניות בחג החנוכה מובא בשם רבנו מימון[1] אביו של הרמב"ם, וכך הוא כתב בפירושו על ענין חנוכה: "אין להקל בשום מנהג ואפילו מנהג קל, ויתחייב לעשות משתה, שמחה ומאכל, פירסום לנס שעשה ה' ברוך הוא עמנו (ובהם) באותם הימים, ופשט המנהג לעשות סופגין בערבי אלספיג והם הצפחיות [בדבש] ובתרגום איסקריטין, [והיא] מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לברכתו".

הברכה לפני ואחרי אכילת הסופגניה:

הקדמה: חכמים תיקנו ברכות מיוחדות לחמשת מיני דגן (חיטה, שעורה, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל). בעקרון היה לברך עליהם ברכת "בורא פרי האדמה", אך עקב מעמדם החשוב נתקנו להם ברכות מיוחדות כאשר נמצאים במצבים שונים: (1) כאשר אוכל את הגרעינים חיים - מברך עליהם "בורא פרי האדמה". (2) האוכלם טחונים(קמח) - מברך "שהכל נהיה בדברו" עקב גריעת מעלתם. (3) כאשר הכין מהם לחם - מברך "המוציא לחם מן הארץ", מכיוון שהלחם נחשב המאכל העיקרי של האדם.

(4) כאשר בישלם או שהכין מהקמח מיני תבשיל(כדוגמת פתיתים ופסטה) - מברך "בורא מיני מזונות" עקב עלייתם דרגה.

(5) ישנו מין אחד שנמצא במעמד ביניים, בין תבשיל ממיני דגן לבין לחם, והוא "פת הבאה בכיסנין"[2] שמצד אחד הוא מין מאפה כלחם, ומאידך אין "קובעים סעודה" עליו, לכן כאשר "קובעים עליו סעודה"[3] מברך "המוציא לחם מן הארץ" אך כאשר "אין קובעים עליו סעודה" מברך "בורא מיני מזונות".

ישנם היום שני סוגים עיקריים של סופגניות:

(1) סופגניות שנאפות בתנור.

דינם של הסופגניות הללו, כדין כפת הבאה בכסנין, ולכן כאשר לא "קובעים עליהם סעודה" מברכים לפני האכילה, "בורא מיני מזונות" ולאחר האכילה "מעין שלוש". אך כאשר "קובעים עליהם סעודה" לפני האכילה צריך ליטול ידיים ולברך "המוציא" ולאחר האכילה יש לברך את ברכת המזון.

(2) סופגניות שמתוונות בשמן עמוק (הסופגניות שנמכרות בד"כ בחנויות).

לכאורה היינו חושבים שעל הסופגניות הללו תמיד מברכים מזונות לפני האכילה ומעין שלוש לאחר האכילה, מכיוון שכפי שכבר אמרנו, דינם של חמשת מיני דגן כאשר בישלם או שהכין מהקמח מיני תבשיל - תמיד מברך "בורא מיני מזונות" עקב עלייתם דרגה. אך רבנו תם סובר שהמגלגל עיסה עבה, גם אם אח"כ בישלה, כיוון שחיוב חלה בעת הלישה, התחייבה בחלה. לעומת זאת רוב הראשונים[4] סוברים כיוון שהתכוון לבשלה, פטורה מחלה.

לגבי ברכות: לר"ת שסובר שתבשיל זה חייב בחלה אז תבשיל זה נחשב מאפה, ואם נילוש במים ברכתו 'המוציא', ואם יש בו טעם שמן או מתיקות עד שנחשב כפת הבאה בכיסנים, רק אם יקבע עליו סעודה ברכתו 'המוציא'.

[1] דברים אלו מוזכרים בספר שריד ופליט (עמוד 8).

[2] ישנן שלוש שיטות בראשונים מהי פת זו:

(א) דעת רבינו חננאל: מאפים ממולאים במיני מתיקה, (כדוגמת אחזי המן).

(ב) דעת רב האי גאון: מאפים קשים שאדם כוסס בשיניו, (כדוגמת קרקר).

(ג) דעת רש"י: מאפים שהוסיפו לעיתים משהו כדוגמת שמן, חלב ותבלינים ונלושו ביחד, (כדוגמת פיצה הנילושה עם חלב).

השולחן ערוך (או"ח סימן קסח סעיף ז) מביא בדבריו את כל שלושת הדעות הנ"ל ובסוף דבריו הוא פוסק להלכה כדברי כולם. הרמ"א (שם ס"ק לד) פסק דעת השו"ע אך כאשר המילוי או המיני מתיקה שבעיסה אינם עיקר העיסה (רוב העיסה) אז לא מדובר בפת הבאה בכיסנין אלא בפת רגילה, המשנ"ב אומר שהסכימו האחרונים להלכה כפסק הרמ"א.

[3] ישנם שתי שיטות עיקריות בהגדרת 'קביעת סעודה':

(א) שיעור ששבעים ממנו בארוחה רגילה, וישנה מחלוקת האם שיעור זה תלוי בסועד עצמו או בשאר בני האדם.

(ב) שיעור 'פרס' וישנה מחלוקת האם שיעור זה הינו כמות של ג' ביצים או הינו כמות של ד' ביצים.

[4] רבנו שמשון (הראש על מסכת פסחים, פרק שני סימן ט"ז), הרמב"ם (הלכות ביכורים, פרק ו הלכה יג), ועוד הרבה ראשונים, וכך פסק גם השו"ע (יורה דעה, סימן שכט, סעיף ג).

[5] שולחן ערוך, אורח חיים, סימן קסח סעיף יג.

[6] הרמ"א (שם,שם) כתב על השו"ע הנ"ל, שה"ש חולקים", מדובר רק כאשר יש לתבשיל צורת לחם. כמו כן המשנ"ב (שם, ס"ק ע"ו), כתב שמדובר אפילו שהיה בדעתו בשעת הבלילה לבשל ולטגן, והרב נבנצל

שליט"א הוסיף (משנ"ב ביצחק יקרא), שלפ"ז הוא הדין בסופגניות שנהוגים לאכול בחנוכה, אפילו מעט, שהרי בלילתו עבה, אדמו"ר זללה"ה אמר שדווקא אם צורתו מוכיחה עליו שהוא פת, וא"כ ייתכן שסופגניות

שניכר שנעשו לאכילת תענוג, ולא לאכילת פת, דינן כפת הבאה בכסנין.

אגדה בעין - נקדימון בן גוריון

ר' עמוס אייזנבך - כולל דיינות

האגדה שנלמד נראית על פניו פשוטה, אך מונחים בה הרבה יסודות אמונה וננסה לדלותם ולהאירם.

"תנו רבנן פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשותות. הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד, אמר לו: הלוני שתיים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתיים עשרה עינות מים ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתיים עשרה ככר כסף וקבע לו זמן. כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך. שלח לו עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא. בצהריים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שהות ביום. במנחה שלח לו שגר לי מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שהות ביום. לגלג עליו אותו הגמון אמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים ועכשיו ירדו גשמים! נכנס לבית המרחץ בשמחה עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ, נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצוב נתעטף ועמד בתפלה. אמר לפניו: רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהיו מים מצויין לעולי רגלים. מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתיים עשרה מעיינות מים והותירו. עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש, כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא בשבילך, אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותיי שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם הודע שיש לך אהובים בעולמך מיד נתפזרו העבים וזרח החמה באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי" (תענית יט ע"ב).

כשהיינו ילדים זכינו לשמוע כל מיני סיפורים. לאחר מכן, כשלומד גמרא שמחים שיש קטע של אגדה לנוח ולהתרענן. אמנם, האמת היא שיש להשקיע וללמוד כל מאמר בגמרא ברצינות גמורה. וכך כותב אדמו"ר הזקן בתניא (אגרות הקודש כ"ג): "בין מנחה למעריב כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא אגדה שבספר עין יעקב, שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת עונותיו של אדם כמבואר בכתבי האריז"ל. והנגלות שבה הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו במילי דשמיא ובמילי דעלמא".

מתוך מבט זה ננסה להעמיק באגדה זו ולשאול מספר שאלות.

מה הביא את ההגמון להלוות את מי הבורות? הרי יכול הוא למוכרם באותו רגע ולא להסתכן. נען אפסר לשאול, למה ירדת הגשמים היא כהחזרת ההלוואה? הרי אין הגשמים של נקדימון?

אלא נראה להסביר, שמתחולל כאן ויכוח אמוני בין ההגמון לנקדימון. הרי הגשמים לא נתונים בידי אדם ויש צורך בסיעתא דשמיא מובהקת על מנת למלאות את בורות המים. אם כן, ההגמון שכל עולמו הוא עולם 'הטבע' היה סבור שהבורות לא יתמלאו וכך יוכל להרוויח הרבה כסף על בטוח. אך נקדימון, במבטו הגדול איננו מצומצם לדרכי הטבע בלבד אלא חי בעולם של השגחה ותפילה לפני בורא עולם ולכן אין לו ספק שעל ידי תפילתו תוחזר ההלוואה.

בהמשך האגדה, למה ההגמון לא מחכה לסוף הזמן כדי לקבל את הכסף? מדוע ללכת שלוש פעמים ביום לאחר שהבין שנקדימון לא מוכן לשלם לפני שקיעת החמה?

ביום האחרון של ההלוואה ההגמון מגיע כדי לקבל את כספו. הוא רוצה ללחוץ את נקדימון לשלם טרם הזמן האחרון ובזה הוא גורם לנקדימון לפעול בחוסר אמונה. אם הוא יקבל את הכסף לאחר כלות הזמן אזי מוכח שהגשם לא ירד, אך אם נקדימון ישלם קודם סוף הזמן מוכח בזה שנקדימון אינו מאמין בכח האמונה התפילה והנס. בעצם ההגמון רוצה להוכיח לנקדימון שאמונתו שקר, ובכל פעם שההגמון הולך לקבל כסף הוא לוחץ יותר ע"י ריבוי הבקשות ועל ידי הזמן שעובר וכלה.

מדוע נקדימון מתפלל רק ברגע האחרון?

נראה שעד כאן נקדימון עבד מכה הבטחון בה' ולכן לא התפלל. כאשר אדם בוטח בה' באופן מלא אזי אין הוא מרגיש צורך להתפלל. נביא דוגמא לדבר: ילד שנקרעה לו החולצה וחוזר לביתו - הוא בטוח שאמא תביא לו חולצה חדשה גם אם הוא לא יבקש כיון שהוא בטוח על אמא באמון מלא. כך נקדימון אינו מבקש מה'. אמנם ברגע האחרון הוא מתפלל, מדוע? אולי, כיון שכלו כל הקיצין הוא הבין שה' רוצה להשפיע גשם דוקא על ידי תפילה שהרי כך מתברר לכולם שהתפילה במקדש היא שהביא את הגשמים ובזה הוא מעורר לאמונה ותפילה גם אצל מי שלא מבין בכח הבטחון, שהוא פנימי וצפון בליבו של נקדימון.

לאחר שנענתה תפילתו של נקדימון הוא אומר להגמון שכעת ההגמון חייב לו כסף, ובזה הוא מעצים את כח התפילה שפועלת גם למעלה מהבקשה של נקדימון. אמנם עדיין ההגמון לא השתכנע ואומר לנקדימון "עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותיי שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו" כלומר למרות הנס ההגמון עדיין לא השתכנע בכח האלקי והשפעתו, מדוע? הוא אומר שלמרות שהתרחש נס עדיין העולם הזה הוא עולם של טבע וכאן הזמן הוא מדד מוחלט שאין אפשרות לשנות אותו ולכן הנס מרשים אך עדיין אינו יכול לשנות מציאות העולם הזה המדוד והמוגבל. ואז נקדימון נכנס שנית להתפלל בבית המקדש שזה מקום המחבר את המציאות העליונה הבלתי מוגבלת לתוך העולם הזה המוגבל ולכן אע"פ שיש מידות לכל פרט במקדש - עדיין מקום ארון אינו מן המידה ומתגלה בו היכולת של ה' לפעול את רצונו גם בתוך גבולות הטבע ולא רק מעל הטבע. ובאמת נקדרה החמה והתברר באופן ניסי שעדיין לא שקעה חמה. וכאן רואים את יכולת ה' המוחלטת שאינו רק מעל הטבע אלא גם בתוך הטבע ובזה נסתמו טענות ההגמון והוא מודה לנקדימון על צדקתו דוקא בזכות הנס האחרון שגדול מן הראשון ומוכיח אותו.

חג החנוכה הוא חג של ניסים בתוך הטבע^[1]. יש מעלה מיוחדת בניסים אלו כמבואר בחסידות שכן בהם מתגלה יכולת ה' המוחלטת בדומה למוצג בסיפור.

[1] עיין קדושת לוי, קדושות לחנוכה, קדושה חמישית ד"ה ועתה אבאר, שפתי חיים, ח"ס עמ' ה ע"פ דברי הרמב"ן.

חנוכה - על מה ולמה אומרים תודה?

ר' זיו ארזי - כולל רבנות עיר

ידוע השיר המפורסם:

'כל העם אז התכנס, והכריז אך זהו נס.

אילו לא כד זה נשאר, מקדשנו לא הוֹאֵר'.

א. האמנם?? האם באמת לא היה ניתן להדליק את המנורה אם לא היו מוצאים שמן טהור?

אז סליחה על שבירת המיתוס אבל הלכה היא שטומאה הותרה בציבור (פסחים ע"א), ולפי זה ניתן היה להדליק את הנרות גם עם שמן טמא [1]. יוצא שהנס הזה לא היה הכרחי, א"כ מדוע התרחש? הרי ניסים לא קורים סתם?!

ב. מדוע חוגגים דווקא את הנס הזה, הרי בהיסטוריה של עם ישראל היו ניסים הרבה יותר מרשימים שלא זכו לתהודה כזו – אבנים מהשמיים על מלכי האמורי, שמש בגבעון דום וכו'. ועוד מצינו אצל רבי חנינא בן דוסא שזכה שנעשה לו נס לכאורה יותר גדול – 'מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק' (תענית כה"א), א"כ מדוע חוגגים דווקא את הנס היחסית 'קטן' הזה של חנוכה שהשמן הספיק לשמונה ימים במקום יום אחד?

תשובה: פך השמן החתום בחותמו של כהן גדול שמצאו החשמונאים במקדש מסמל את נקודת העומק, נקודת הנשמה שבכל יהודי שלא ניתן לטמא, שהיוונים לא הצליחו לטמא. היוונים ניסו לפרוץ את חומת הקדושה של עם ישראל - עשו יג' פרצות בחומת העזרה (אהבה בגימ'), עקרו את המשקופים של הדלתות, גזרו גזרות 'בתולה הנישאת תיבעל להגמון תחילה' (כתובות ג"ב) וכו'. וכשנכסו היוונים למקדש הם לא שפכו את כל השמנים שהיו במקדש (כפי שמתארים לנו הציורים מהגן), אלא הם 'רק' טימאו אותם – פתחו/הכניסו אצבע קטנה פנימה ונגעו, או אפילו רק הסיטו את פך השמן וזהו, השמן כבר טמא. כלומר שהייתה כאן מלחמה על הקדושה, על הטהרה. והפך הטהור הזה שנמצא מבטא את נקודת העומק הנשמית של כל יהודי שלא ניתן להשחיתה, לטמאה.

העניין של טומאה וטהרה הוא לא דבר הנראה לעין, הוא לא עניין חיצוני, הוא עניין רוחני, פנימי, עמוק, והיוונים נלחמו בנקודה הזו. הם לא שפכו את השמן, הם רק טימאו, 'אפשר לחשוב מה כבר קרה לשמן', 'מה ההבדל – לא רואים פה שום הבדל במציאות הנראית לעין!', היוונים מאוד דגלו בחיצוניות – יופי, אסתטיקה, תחרויות ספורט, מדע עם מדדים מאוד מדויקים. 'what you see, it's what you get', אל תחפש נקודת עומק באדם, בעולם, בבריאה. אין טהרה, אין פך שמן טהור שנמצא בתוך כל אחד, יש רק את החיצוניות, ורק בה הם התרכזו.

כשהחשמונאים נכנסו להיכל היה ברור להם שהם ימצאו פך טהור, הם לא ניסו בכלל לבדוק את האפשרות של הדלקה בשמן טמא (למרות שמותר, כאמור), היה ברור להם שכמה שינסו היוונים לטמא אותנו הם לא יצליחו לגמרי. תמיד תישאר הנקודה שמחברת אותנו לרבש"ע, לכל יהודי ישנה את הנקודה הזו שלא נעלמת לעולם, שלא ניתן לפגום אותה, ותמיד צריך לזכור אותה ולנסות ולחיות אותה בחיים שלנו.

יוצא שהמאבק היה על נקודת הקדושה והטהרה, ולכן כיוון שהחשמונאים כ"כ נלחמו על הנקודה הזו, גם ה' הראה להם פנים שוחקות ועשה להם את הנס של פך השמן. הנס הזה הוא בבחינת 'מחזיר אור', ה' מחזיר לנו יחס של אהבה, של קרבה, של דבקות, של רצון להיות יותר קרובים אליו ית'. ולכן לא פלא שבחג הזה אנו פוגשים דבר ייחודי שלא נמצא כמותו בשאר החגים, כל עם ישראל - על כל עדותיו ומנהגיו, כולם כולם – מקיימים את מצוות הדלקת הנרות ברמה של מהדרין מן המהדרין, שלמרות שמעיקר הדין מספיק נר אחד לכל המשפחה בכל יום. אעפ"כ כולנו מהדרין מן המהדרין ומוסיפין והולכין

למה לא מסתפקים רק בנר אחד? כי אנו רוצים יותר אור, יותר קרבה, יותר דבקות, יותר לגלות את הנקודה הפנימית הזו שבתוכנו.

אם נעמיק עוד יותר פנימה, נראה היבט עמוק נוסף לנקודה הנפלאה הזו. אנו מוצאים שחג החנוכה עניינו 'להודות ולהלל לשמן הגדול'. על מה אנו מודים? [2] מדוע זה החג הכי ארוך שאומרים בו הלל? [3]

בחנוכה אנו מודים על היחס, על האיכות. לא על הכמות. אנו מדליקים נרות קטנים בפתח הבית, לא פרוז'קטור ברחובה של עיר, עניינו של החג הוא לא הכמות אלא האיכות, לא החיצוניות, אלא הפנימיות. על זה אנו מודים. וא"כ הרווחנו רווח גדול בזכות חג החנוכה, משום שחג החנוכה מלמד אותנו כיצד להודות, כיצד לומר תודה.

יש תודה בכמות ויש תודה באיכות. מה הכוונה? כשאדם עושה לך טובה, מעשה טוב, ניתן להסתכל רק על המעשה הנקודתי הזה ועליו להגיד תודה. אך ניתן גם לראות את ההקשר הרחב בו נעשתה הטובה, בו נעשה המעשה הטוב ועל הקונוטציה הרחבה – עליה להודות.

לדוג – אם הבעל שוטף את הכלים, או האשה שוטפת ומסדרת את הבית וכו' אז ניתן להגיד תודה לבן/ת הזוג על זה שהוא השקיע 15-30 דק' מזמנו בשביל לעזור לבית, זה באמת יפה. אך ניתן לראות את המעשה הזה בהקשר הרחב שלו – כמה אכפת לך מהבית, כמה חשוב לך הסדר והנקיון, כמה חשוב לך שיהיה לי/לנו נעים בבית, כמה אני חשוב/ה לך וכו' ובגלל זה עשית את כל המעשה הטוב הזה שעשית – תודה גדולה לך!

וואו! עכשיו התודה מקבלת משמעות אחרת לגמרי, היא מקבלת נפח, חיובי. לצערנו לרובנו, ישנה תכונה אנושית להגדיל את הנקודות הרעות והשליליות אצל השני, לעשות מהן 'נושא', לנפח לגודל של הר, ואילו את התכונות הטובות להכניס אותם להקשר מאוד מצומצם, נקודתי. חנוכה מלמד אותנו בדיוק להפך - להגדיל את האור אצל השני, את האור הנמצא בו ולעשות ממנו משהו גדול, איכותי. לעשות מהמידה הטובה הזו שהתגלתה במעשה הקטן הזה – לעשות ממנה מכלול של אישיות, להחמיא על המכלול. זה לא דבר שניתן למדוד אותו, לכמת אותו, כי זו לא כמות, זו איכות של שלמות של חיים.

תעשו טובה, ואל תכניסו את הטובה למדדים, אל תכמתו אותה במספרים, לא הכל 'אמפירי' בחיים, איכות חיים לא מודדים במדדים חיצוניים, כמותיים. הניתן להעריך כמה אהבה אבא מכניס לתוך הסנדוויץ' הקטן שהוא מכין לילד שלו לגן, או כשאמא מגישה לו את ארוחת הצהריים?? טובה מודדים באיכות, ולפיכך גם כשאנו נאמר תודה - אנו נאמר תודה על האיכות, על היחס, על הקרבה, על הדבקות, על האהבה.

זה הנצחון שלנו על היוונים, לא לחיות את החיים רק ברמה השטחית הנראית לעין, לא הכל מדיד, מפני שיש איכות בחיים, יש עומק, יש פנימיות, יש נשמה, יש רוחניות, יש אלוקים!

נס החנוכה - הקטן בכמות ורב באיכות, הוא תוצאה של הערגה התמידית של האומה הישראלית אל ה' ית' היושב במרומים, של הכיסופים של כל יהודי ויהודי לחשוף את הנקודה הפנימית-אלוקית שבו ולהתחבר אליה, ולזכור שהקב"ה תמיד משיב אלינו בחיך, בפנים שמחות, תמיד אוהב אותנו ותמיד רוצה שיהיה לנו רק טוב, ועל כך אנו אומרים תודה, תודה אין סופית!

[1] עי' פנ"י שבת כא, א. שו"ת חכם צבי סי' פז' ועוד.

[2] עי' בספר טללי חיים שבאמת לפי האריז"ל עניינו של חנוכה זה ספירת ההוד, עניין ההודאה.

[3] שמע"צ רגל בפ"ע.